

вцілому. Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка методики інтеграції медіа-технологій в архітектурі та врегулювання образно-естетичних аспектів таких рішень.

Олександр ХАРЛАН

науковий співробітник відділу Півдня України

НДІ пам'яткоохоронних досліджень, кандидат архітектури

ДО ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЕВ'ЯНОЇ ЦЕРКОВНОЇ АРХІТЕКТУРИ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТОВІЙ АРХІТЕКТУРІ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

Відновлення нечисленних збережених та будівництво нових храмів, обумовлене відродженням православного церковного зодчества в Україні, відбувається за відсутності науково-методичної бази, що узагальнила б теоретичний та практичний досвід у цій важливій діяльності сьогодення. Надто важливим сьогодні є глибоке вивчення регіональній традицій церковної архітектури, в тому числі і території колишньої Катеринославської губернії з його унікальною історією. Тільки за умов вивчення творчих традицій в архітектурі регіону можливо уникнути обмеженості та випадковості функціонально-планувальних та художніх засобів у сучасному храмовому будівництві.

Проведено ґрунтовне архітектурне дослідження, узагальнююче матеріали з архітектури та містобудівних особливостях дерев'яних культових споруд території Катеринославщини, яке надає об'єктивності осмислення архітектурного мистецтва і його повноти як для регіону, так і для України в цілому. Мета даної роботи полягала у виявленні і узагальненні архітектурно-типологічних і композиційних особливостей церковної архітектури регіону XVIII–XX ст., виділенні архітектурно-етнографічних зон на цій території і основних шкіл народного культового будівництва, які тут склалися.

Вперше дерев'яні храми Катеринославщини було зведено в єдину систему, на основі різноманітних наукових джерел було встановлено загальну кількість дерев'яних церков і кількісні показники їх групування за типологічними ознаками. Зібрані матеріали стосувалися існуючих і втрачених 600 дерев'яних церков, з яких вдалося дослідити архітектурно-художні властивості більше 100 храмів.

Після дослідження містобудівних, архітектурно-планувальних та функціонально-конструктивних особливостей дерев'яної храмової

архітектури Катеринославщини було виведено низку закономірностей розташування і будівництва церков, які є актуальними при сучасному культовому будівництві: природне оточення відіграло значну роль в композиційному розміщенні катеринославських церков; містобудівний комплекс створювався з урахуванням пейзажу, храм включався до оточуючого середовища створюючи цілісну композицію; більшість церков збудовано в низинних річкових долинах, вони мали значну висоту і часто розташовувались в центрі поселень; перед храмами часто влаштовувались майдани з комплексом споруд і функцій.

Церковна садиба складалася з храму, дзвіниці, школи та шпиталю, іноді з'являвся посвячений цвинтар біля вівтарної частини та комора. Такий церковний комплекс найчастіше огороджувався парканом або обкопувався валом і ровом. Широкого розповсюдження набули дзвіниці розташовані окремо від церкви. Будувалися дво-, три- і навіть чотириярусні дзвіниці, які домінували над спорудою храму. Інший відомий варіант розміщення — прибудований, набув поширення в синодальний період у ХІХ ст.

Дослідження основних типів церков зазначили наявність фактично усіх можливих типів архітектурних рішень від первинних (архаїчних) до пізніх (перехідних). На території Катеринославщини з ХVІІІ по ХХ ст. виділено однозрубні, двотрубні, церкви-хати, тризрубні і хрещаті (п'ятизрубні і дев'ятизрубні) типи церков. зруби були прямокутними, квадратними, гранчастими (повністю чи лише з одного боку).

Гармонійне сполучення об'ємів, ярусність, всефасадність та симетричність лежать в основі композиції дерев'яних церков вказаного регіону.

За кількістю верхів катеринославські дерев'яні церкви поділялися на одно-, дво-, три-, п'яти- та дев'ятиверхі церкви, з яких найбільш поширеним був одноверхий п'ятидільний храм. Широко використовувалися мобільні дерев'яні храми.

Для катеринославських церков притаманна строгість і простота. Дуже рідко вживалося орнаментування.

Розписи в дерев'яних церквах Катеринославщини мали фрагментарний характер і зустрічалися досить рідко, так само як і дерев'яна скульптура.

Архітектурно-композиційний та ідейно-змістовий аналізи, дозволили виявити основні закономірності побудови плану та компонування об'єму катеринославських дерев'яних церков, обґрунтувати пропозиції щодо їх відтворення, а також уможливили виявити три основні архітектурні школи: слобідську, середньонадніпрянську

(сюди включається і школа з подільськими впливами) і південну. До південної школи віднесено групу ротондальних та полігональних храмів, які відзначаються великою схожістю планувально-композиційних та конструктивних рішень між собою і зосереджувались у центральній і східній частині Катеринославщини.

Ряд отриманих висновків може бути використаний для аналізу існуючих пам'яток, при проведенні реставраційних робіт, а також відновленні втрачених споруд і будівництві нових. Викладені положення дають можливість проектування нових храмів згідно з композиційними особливостями і традиційними засобами, виробленими народними майстрами. Це допоможе втілити риси української архітектури в сучасному церковному будівництві, сприятиме правильному підходу до реставрації, експлуатації та відбудови існуючих пам'яток Дніпропетровщини. При розробці нових проектів культових споруд слід враховувати викладені вище положення.

Можливим здається перегляд експозицій існуючих та запроектованих музеїв просто неба на території Київщини, Дніпропетровщини та Запоріжжя. Тепер варто розширити і уточнити деякі експонати за рахунок відтворення на основі виконаних креслень однієї чи кількох найвідоміших втрачених церков-пам'яток.

Ирина ЧЕРЕДИНА

професор Московського архітектурного інститута, кандидат архітектури

ЖИЛЬЕ ДЛЯ РАБОЧИХ В 1920-е Проекты и реализованные работы С. Е. Чернышева

Обеспечение рабочих жильем было, без сомнения, одной из важнейших проблем 1920-х. Отвечая на требования времени, архитекторы искали наиболее рациональные типы жилых зданий, которые были бы по силам развивающейся экономике и, в то же время, несли в себе черты нового жилища для человека социалистического общества.

В этот период по заданиям госорганизаций архитектурные общества объявляли многочисленные конкурсы на проекты жилых домов для рабочих. Проблемаами разработки и проектирования жилья для рабочих в первые послереволюционные десятилетия занимались почти все известные архитекторы, в число которых входил и Сергей Егорович Чернышев. Чернышев, всегда находившийся в самом центре архитектурных событий, принимал участие во многих из этих